

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ПРОСКУРА ГАННА МИКОЛАЇВНА

УДК 342.72:504(043.3)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ЛЮДИНИ
НА ДОСТУП ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
Сопілко Ірина Миколаївна,
Національний авіаційний університет,
декан юридичного факультету

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук,
Заслужений юрист України
Смокович Михайло Іванович,
Верховний суд, суддя,
Голова Касаційного адміністративного суду;

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник
Олійник Олег Вікторович,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
професор кафедри правового
забезпечення безпеки бізнесу

Захист відбудеться «24» лютого 2021 року о 13:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.062.16 у Національному авіаційному університеті за адресою: 03680, м. Київ, просп. Любомира Гузара, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у Науково-технічній бібліотеці Національного авіаційного університету за адресою: 03680, м. Київ, просп. Любомира Гузара, 1.

Автореферат розіслано «22» січня 2021 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ю. Л. Юринець

Підписано до друку 20.01.2021.
Формат 60x84/16. Ум-друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 2101-08

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
Тел. +38 050 7775901 +38 048 7959160
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.feniksbooks.com

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проблема доступу до екологічної інформації перебуває в центрі уваги українського суспільства і держави. Вочевидь, саме завдяки повному та своєчасному отриманню екологічної інформації стає можливим забезпечення принципів сталого розвитку, раціонального використання природних ресурсів і збереження природи для прийдешніх поколінь, а також ефективне забезпечення та реалізація інших прав і свобод людини й громадянина як у світі, так і в Україні.

Лише за наявності повної та достовірної екологічної інформації людина може реалізувати свої екологічні права, такі як право на здорове оточуюче середовище, на екологічну безпеку тощо. Це означає, що Конституція України гарантує повну та своєчасну реалізацію права на доступ до екологічної інформації кожній людині в Україні.

Закріплені в Конституції України положення, що кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, а також право на її поширення, набули деталізації в багатьох законодавчих актах, сприяючи створенню найбільш ефективних моделей регулювання суспільних відносин у сфері доступу до екологічної інформації.

У ч. 2 ст. 50 Конституції України вказано, що кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена, окрім як у передбачених законодавством випадках. Згідно ст. 22 Конституції України конституційні права гарантуються і не можуть бути скасовані, не допускається також звуження чи обмеження їхнього змісту та обсягу. Це означає, що Конституція України гарантує повну і своєчасну реалізацію права на доступ до екологічної інформації кожній людині.

Сьогодні реалії такі, що досить часто цим правом нехтують, оскільки в українській дійсності тривалий час формувалася нігілістична традиція щодо екологічних потреб суспільства, потреби держави переважали над інтересами та потребами людини і громадянина. Своєю чергою, це призводить до систематичних порушень права на доступ до екологічної інформації. Варто відзначити декларативність твердження про те, що забезпечення свобод людини і громадянина розглядається як один із найважливіших пріоритетів у діяльності державно-правових інститутів. Досить часто право на доступ до екологічної інформації фактично ігнорується. Лише в останні роки спостерігаються суттєві зміни та прогрес як у законодавстві, так і в практиці забезпечення та реалізації права людини доступ до екологічної інформації в Україні. Розвитку і становленню інституту інформаційного права в Україні також сприяє курс на євроінтеграцію.

Водночас сучасні суспільні потреби, розвиток інтелектуальних технологій та штучного інтелекту, інформаційні війни зумовили актуальність питання про необхідність постійного динамічного вдосконалення механізму реалізації права людини на доступ до екологічної інформації, включаючи використання результатів останніх новітніх доробок, мережі Інтернет, сучасних систем захисту інформації тощо. З одного боку, новітні технології спрощують і пришвидшують доступ до

екологічної інформації, а з іншого – виникає ряд можливостей для технологічних маніпуляцій, приховування інформації тощо. Отже, існує проблематика відсутності належного механізму реалізації прав людини у сфері доступу до екологічної інформації. Є необхідність вивчення судової практики та практики діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у сфері доступу до екологічної інформації. Ці процеси підтверджуються Законом України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 р. № 2939-VI, Постановою Пленуму Вищого Адміністративного Суду України № 10 від 29 вересня 2016 р. «Про практику застосування адміністративними судами законодавства про доступ до публічної інформації» та іншими нормативними актами.

Важливо, що Україна перебуває на шляху реформування законодавства, яке регулює право громадян України на доступ до екологічної інформації. Завдяки своїй актуальності дослідження адміністративно-правового регулювання права людини на доступ до екологічної інформації посідає важливе місце серед наукових досліджень багатьох світових і вітчизняних вчених-правників.

Під час проведення адміністративно-правової реформи та адаптації національного законодавства до законодавства ЄС з'ясувалося, що окремі аспекти цієї проблематики залишаються невирішеними та потребують доопрацювання. Насамперед це стосується адміністративно-правових засад реалізації права на доступ до екологічної інформації, що й зумовило необхідність здійснення цього дослідження.

Для досягнення ефективної реалізації права на екологічну інформацію виникає потреба визначити напрями і заходи щодо ухвалення дієвих управлінських рішень, визначити особливості реалізації адміністративно-правових та організаційних форм і методів, увиразнити прикметні риси організаційно-структурного забезпечення – та на цій основі запропонувати шляхи вдосконалення адміністративно-правових засад реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в Україні.

Адміністративно-правові засади реалізації права на доступ до екологічної інформації в цьому дослідженні розглядаються з використанням як наукових праць учених, які займаються інформаційним, адміністративним та екологічним правом, так і представників науки державного управління, цивільного права та інших дотичних галузей права. Наукові напрацювання та теоретичні положення, сформульовані цими вченими, стали науково-теоретичною базою для дослідження питання доступу до екологічної інформації.

Теоретичним підґрунтям дисертаційної роботи стали праці відомих вітчизняних і зарубіжних учених: О. А. Андроса, В. М. Брижка, С. С. Влащенко, А. П. Гетьмана, В. І. Гордєєва, С. Г. Грицкевича, Т. В. Грушкевич, Ю. В. Дикої, В. М. Дрешака, І. В. Замули, Р. А. Калюжного, І. І. Каракаша, Н. Р. Кобецької, В. В. Костицького, Б. А. Кормича, С. М. Кравченко, В. І. Кутузова, М. О. Кушнір, М. В. Краснової, Ю. А. Краснової, Н. Р. Малишевої, А. І. Марущака, Т. В. Морозовської, К. В. Мєдведєва, Л. Ю. Меліхова, О. В. Нестеренко, О. В. Олійника, О. М. Пасенюка, А. А. Попова, Е. В. Позняк, А. А. Романової, М. І. Смоковича, І. М. Сопілко, О. О. Сурілової, І. В. Сухан, А. І. Семенченка, О. В. Скочиляс-Павлів, Я. Д. Скиби,

С. В. Стороженко, В. С. Цимбалюка, К. В. Шурупової, Ю. В. Щемелініна, Ю. С. Шемшученка, М. В. Шульги.

Завдяки доробку цих учених була створена теоретична основа для розкриття юридичної природи й удосконалення адміністративно-правових засад реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в Україні.

У дослідженні були використані наукові роботи представників інформаційного права, які вивчали й досліджували окремі проблемні питання доступу до інформації, зокрема: А. Б. Агапова, І. В. Арістова, І. Л. Бачила, К. І. Белякова, Л. П. Коваленко, Б. А. Кормича, О. В. Кохановської, Ю. І. Крегула, В. М. Лозового, Є. Д. Лук'янчикова, М. І. Марущака, А. Г. Марценюка, О. І. Мотляха, А. М. Новицького, О. В. Олійника, М. М. Рассолова, І. М. Сопілко, О. П. Селезнева, Т. М. Смилова, В. С. Цимбалюка та інших вчених.

На окрему увагу заслуговує наукове дослідження І. С. Сухан «Адміністративно-правовий механізм забезпечення права громадян на вільний доступ до інформації про стан довкілля» (2016), яка розглянула важливі аспекти цієї проблеми.

У представленій дисертаційній роботі були використані наукові доробки представників екологічного права, які вивчали й досліджували окремі проблемні питання доступу до інформації, зокрема: В. І. Андрейцева, Г. І. Балюк, А. П. Гетьмана, В. І. Гордєєва, І. І. Каракаша, Н. Р. Кобецької, В. В. Костицького, С. М. Кравченко, В. І. Кутузова, М. В. Краснової, Н. Р. Малишевої, А. А. Попова, Е. В. Позняк, І. В. Сухан, Ю. С. Шемшученко, М. В. Шульги та інших учених. Але ці роботи не виснажують всіх аспектів адміністративно-правових засад реалізації права людини на доступ до екологічної інформації.

Таким чином, необхідність проведення дослідження визначена недостатнім рівнем розробки теоретичних питань цієї проблематики, а також наявністю правових і правозастосовних проблем, що й обумовило вибір теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до основних положень Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015, Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р, Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року, затвердженої Законом України від 28.02.2019 р. № 2697.

Тема дисертаційної роботи затверджена на засіданні вченої ради Науково-дослідного інституту публічного права 22 грудня 2015 року (протокол № 6).

Мета та завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в тому, щоб за допомогою сучасних методів наукового пізнання на підставі аналізу доктринальних поглядів учених і норм українського та міжнародного законодавства визначити сутність, особливості та шляхи вдосконалення адміністративно-правових засад реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в Україні.

Для досягнення мети вирішено такі *завдання*:

- систематизувати наукові дослідження щодо сутності адміністративно-правових засад реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в Україні;

- розробити методологію аналізу адміністративно-правових засад реалізації права людини на доступ до екологічної інформації;
- дослідити особливості адміністративно-правових засад реалізації права людини на доступ до екологічної інформації;
- з'ясувати інституційно-правове забезпечення права людини на доступ до екологічної інформації;
- дослідити адміністративно-правові способи реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в Україні, їхні правові гарантії та обмеження;
- виявити ознаки, особливості та наслідки юридичної відповідальності за правопорушення у даній сфері;
- проаналізувати досвід зарубіжних країн у сфері реалізації права людини на доступ до екологічної інформації;
- сформулювати висновки щодо виявлених сильних і слабких сторін у нормативному регулюванні адміністративно-правових засад реалізації права людини на доступ до екологічної інформації.
- визначити шляхи, принципи, напрями подальшого реформування законодавства України у сфері доступу до екологічної інформації, виробити пропозиції щодо удосконалення законодавства України у зазначеній сфері, а також практику його застосування.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які виникають, змінюються та припиняються в процесі реалізації, забезпечення й захисту права людини на доступ до екологічної інформації в Україні.

Предмет дослідження – адміністративно-правові засади реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційної праці є сукупність філософських і загально-правових методів наукового пізнання.

У дисертації використано *загальнонаукові* методи наукового пізнання, такі як *комплексний, міждисциплінарний, формально-логічний* та *метод системного аналізу*. Зокрема, використано також методи, що застосовуються в юридичній науці (*історико-правовий, порівняльно-правовий та тлумачення правових норм, логіко-семантичний, формально-логічний, системно-структурний, порівняльно-правовий* та інші наукові методи).

Діалектичний підхід дозволив дослідити обмеження інформаційних прав і свобод з метою захисту національної безпеки в Україні.

Широко використовувався у дослідженні *історико-правовий метод*, який надав можливість ретроспективно вивчити генезис причин та історико-правові засади доступу до екологічної інформації в Україні й світі (підрозділи 1.2, 3.2, 3.3).

Логіко-семантичний метод дав змогу сформулювати та поглибити понятійно-категорійний апарат, зокрема сформулювати поняття «екологічна інформація», «доступ до екологічної інформації» (підрозділи 1.3, 2.1).

За допомогою *формально-логічного методу* проведено юридичний аналіз чинних нормативних конструкцій, визначено місце права людини на доступ до екологічної інформації у правовому полі, виявлено проблемні питання та сформульовано пропозиції (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3).

Системно-структурний метод використано для дослідження обмежень права на доступ до екологічної інформації, а також при вивченні внутрішньої структури та елементів права на доступ до екологічної інформації (підрозділ 2.3).

Системний метод застосовано при розгляді гарантій захисту права на доступ до екологічної інформації (підрозділи 2.2, 2.3).

Метод порівняльно-правового дослідження використано при вивченні міжнародного законодавства та досвіду зарубіжних країн (підрозділи 1.2, 3.2, 3.3).

У дисертації використано й інші методи наукового пізнання, що дало змогу визначити і комплексно охарактеризувати адміністративно-правові засади реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в Україні.

Нормативно-правовою базою дослідження є Конституція України, закони України, укази Президента України, постанови Кабінету міністрів України, відомчі та міжвідомчі нормативно-правові акти міністерств і відомств України, які регулюють адміністративні правовідносини у сфері реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в Україні.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали та матеріали судової практики вітчизняних судів і Європейського Суду з прав людини, а також узагальнення практичної діяльності суб'єктів правових відносин у сфері доступу до екологічної інформації.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертаційна робота є ґрунтовним міждисциплінарним комплексним науковим дослідженням адміністративно-правих засад реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в Україні.

У результаті дослідження сформовано концептуальні положення, які мають важливе теоретичне і практичне значення, зокрема:

уперше:

- запропоновано визначення поняття «екологічна інформація» узгодити зі ст. 2 Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля від 25 червня 1998 р. (Орхуська конвенція, ратифікована 7 липня 1998 р.)

- проаналізовано історичні передумови і розвиток права на доступ до екологічної інформації, а також сформульовано власну періодизацію;

- охарактеризовано сучасний стан реалізації права людини на доступ до екологічної інформації;

- виокремлено досліджені засади реалізації права людини на доступ до екологічної інформації;

- визначено роль і перспективи розвитку громадських організацій в інституційно-правовій системі реалізації права людини на доступ до екологічної інформації;

Удосконалено положення:

- про склад правовідносин у сфері доступу до екологічної інформації;

- про засади реалізації права людини на доступ до екологічної інформації як складової екологічної безпеки;

- про інституційно-правову систему реалізації права людини на доступ до екологічної інформації;

- про ідеологічну-виховну систему адміністративно-правових засад реалізації права на доступ до екологічної інформації;

- про адміністративно-правові способи реалізації права людини на доступ до екологічної інформації;

- про юридичну відповідальність і захист як елементи механізму реалізації права на доступ до екологічної інформації;

дістали подальшого розвитку положення:

- про теоретичні уявлення та підходи про розвиток адміністративно-правових засад реалізації права людини на доступ до екологічної інформації, а саме – щодо важливості інкорпорації та кодифікації вітчизняного законодавства, приведення його у відповідність до норм європейського права;

- про способи забезпечення, реалізації та захисту адміністративно-правових засад реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в контексті євроінтеграції України;

- про особливості та способи доступу до екологічної інформації в різних сферах діяльності;

- про характеристики управлінської діяльності у сфері доступу до екологічної інформації;

- про взаємозв'язок адміністративно-правових засад реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в Україні з освітніми процесами, інформаційними війнами та інформаційним забезпеченням, а також вплив на формування свідомості населення і політики держави;

- про вплив розвитку мережі Інтернет на реалізацію права людини на доступ до екологічної інформації в Україні.

На підставі висновків дисертантки сформульовано пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства України, а саме – обґрунтовано необхідність створення Екологічного кодексу України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані та обґрунтовані в дисертації положення, висновки та пропозиції становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес:

- у науково-дослідній сфері – для подальшого розроблення й вирішення теоретико-прикладних проблем адміністративного права України (*Акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність Національного авіаційного університету від 12.10.2020 р.*);

- у правотворчості – в процесі внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів, а також ухвалення нових законів і підзаконних актів у сфері реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в Україні (*Довідка про практичне впровадження в діяльність Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 р.*);

- в освітньому процесі – у процесі викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Екологічне право», «Інформаційне право», при підготовці науково-практичних видань, підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій для науковців, юристів-практиків, викладачів, аспірантів і студентів вищих навчальних закладів (*Акт про впровадження результатів*

дисертаційного дослідження в освітню діяльність Національного авіаційного університету від 12.10.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові положення, висновки та пропозиції, що винесені на захист, ґрунтуються на власних дослідженнях. Дисертація є самостійною, завершеною науковою працею. Особистий внесок здобувачки полягає у розкритті сутності та особливостей адміністративно-правових засад реалізації права людини на доступ до екологічної інформації. В опублікованих у співавторстві наукових працях обсяг авторства становить не менше 60%. Наукові ідеї, що належать співавторам публікації, у дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові концепти і висновки обговорено та схвалено на засіданні відділів проблем публічного права, науково-правових експертиз і законопроектних робіт, публічно-правового забезпечення розвитку підприємництва, проблем захисту суб'єктів публічно-правових відносин Науково-дослідного інституту публічного права. Результати наукового дослідження були оприлюднені на 14 вітчизняних і міжнародних наукових та науково-практичних заходах: «Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку» (м. Запоріжжя, 26–27 серпня 2016 р.); «Соціологічні проблеми права: польська соціологія права ХІХ–ХХ ст.» (м. Київ, 30 вересня 2016 р.); «Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин (м. Харків, 7–8 жовтня 2016 р.); «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави» (м. Харків, 18 листопада 2016 р.); «П'ятнадцять осінніх юридичних читання» (м. Хмельницький, 21–22 жовтня 2016 р.); «Аеро-2016. Повітряне і космічне право» (м. Київ, 24 листопада 2016 р.); «Безпека людини в умовах глобалізації: сучасні правові парадигми» (м. Київ, 24 лютого 2017 р.); «Екологічна безпека: проблеми і шляхи вирішення» (м. Харків, 11–15 вересня 2017 р.); «Сучасна університетська правова освіта і наука» (м. Київ, 23 лютого 2018 р.); «Аеро-2017. Повітряне і космічне право» (м. Київ, 23 листопада 2017 р.); «Молодіжний науковий юридичний форум» (м. Київ, 18 травня 2018 р.) «Об'єднані наукою: перспективи міждисциплінарних досліджень» (м. Київ, 8–9 листопада 2018 р.); «Юриспруденція в сучасному інформаційному просторі» (м. Київ, 1 березня 2019 р.); «Судовий захист природного довкілля та екологічних прав» (м. Київ, 7 листопада 2019 року).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційної роботи відображено в 30 публікаціях, із яких: 5 розділів у 4 колективних монографіях; 9 статей в наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних науково-метричних баз; 1 стаття у науково-періодичному зарубіжному виданні; 15 публікацій за матеріалами наукових і науково-практичних конференцій.

Структура й обсяг дисертації визначені метою та завданнями дослідження і складаються зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (246 найменувань) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 204 сторінки, з них основний текст – 188 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок з науковими програмами, планами та темами, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, висвітлено наукову новизну, надано відомості про апробацію та практичне значення одержаних результатів.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади реалізації права людини на доступ до екологічної інформації» містить три підрозділи.

У підрозділі 1.1. *«Методологія дослідження проблеми реалізації права на доступ до екологічної інформації»* розглядаються важливі аспекти методології дослідження питання реалізації права на доступ до екологічної інформації. Актуальність дослідження адміністративно-правових засад реалізації права людини на екологічну інформацію у науковій площині обумовлена суспільною потребою у належній реалізації доступу до інформації про довкілля та необхідністю напрацювання заходів швидкого реагування на масштабні загрози на національному рівні. Також проаналізовано науково-теоретичні дослідження та напрацювання, що були здійснені в цьому напрямку.

У підрозділі 1.2. *«Еволюція становлення права на доступ до екологічної інформації»* проаналізовано історичний розвиток права на екологічну інформацію в світі та в Україні. Визначено історичні події, що є ключовими у становленні права на екологічну інформацію у світі та в Україні.

Авторка виділила етапи розвитку права на екологічну інформацію на міжнародному рівні: Перший попередній етап (до 1755); Другий попередній етап (1755–1950); Перший етап (1950–1990); Другий етап (1990–1998); Третій етап (1998–2010); Четвертий етап (з 2010).

У світі право на інформацію бере початок із Швеції, яка й сьогодні є однією з провідних країн у забезпеченні реалізації права на інформацію, в тому числі й на екологічну. Виокремлення права на екологічну інформацію на міжнародній арені відбулося у Декларації Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем оточуючого людину середовища (Стокгольм, 16 червня 1972 р.). Керівними принципами щодо забезпечення доступу до екологічної інформації та участі громадськості в процесі прийняття рішень (Софія, 23–25 жовтня 1995 р.) було встановлено обов'язки держав щодо надання такої інформації. Ключовим міжнародним документом, що закріпив право людини на екологічну інформацію в сучасному розумінні та вплинув на подальший розвиток цього права, стала Орхуська Конвенція. Унікальним є досвід ухвалення Конвенції із залученням стейкхолдерів та громадськості, що надалі стає поширеною практикою в світі. З 2010-х років починається новий етап розвитку засад реалізації права людини на екологічну інформацію, що характеризується стрімким розвитком технологій, інформаційними війнами, розвитком штучного інтелекту. Характерною ознакою на цьому етапі стає заповнення інформаційного поля численною і часто досить суперечливою інформацією, серед якої легко приховати важливі суттєві екологічні факти або дезорієнтувати людину. Тому екологічна інформація набуває нового змісту: не лише як об'єктивне право на отримання інформації, але й суб'єктивне

право отримувати суттєву інформацію та роз'яснення або тлумачення, тобто право людини розуміти й усвідомлювати надану інформацію. Великого значення в реалізації права на екологічну інформацію набуває екологічна освіта.

Далі авторкою запропоновано виділити етапи розвитку права на екологічну інформацію на території сучасної України: Попередній етап, до створення СРСР (до 1922); Перший етап (1922–1986); Другий етап (1986–1991); Третій етап (1991–1999); Четвертий етап (1999–2014); П'ятий етап (з 2014). Авторка доходить висновку, що в останні роки відбулися суттєві зміни та прогрес як у законодавстві, так і в практиці забезпечення та реалізації права людини на екологічну інформацію України, також було офіційно визнано суспільний інтерес і державну значимість такої інформації.

Визначено, що історичні передумови доступу до екологічної інформації в Україні окремо та детально не досліджувалися, зокрема через тісний зв'язок з історією права на інформацію та розвитком еколого-правової думки. Іншою причиною відсутності цілісного дослідження генезису права на екологічну інформацію, на погляд авторки, є комплексний характер екологічних наук, серед яких окремі інститути почали виокремлюватися досить пізно. До передумов і процесів, що вплинули на реалізацію права на екологічну інформацію в Україні, слід віднести: спадок правових підходів Радянського Союзу; євроінтеграцію України; адміністративно-правову реформу; інформаційні світові процеси; Орхуські процеси. Визначено, що на розвиток інформаційно-екологічного забезпечення значно вплинули техногенні катастрофи, особливо Чорнобильська аварія.

Значну роль у розвитку права на екологічну інформацію відіграв екологічний рух, а саме – діяльність екологічних громадських організацій.

У підрозділі 1.3. *«Суть та зміст реалізації права на доступ до екологічної інформації в адміністративно-правовому вимірі»* розглянуто сутність і зміст реалізації права на доступ до екологічної інформації в адміністративно-правовому вимірі, починаючи з термінології, понятійного апарату, ознак та особливостей екологічної інформації.

Інформація в сучасному світі є однією із найскладніших світових категорій. В законодавстві України сьогодні міститься декілька тотожних термінологічних зворотів: «екологічна інформація», «інформація про довкілля», «інформація про стан навколишнього природного середовища», а також зустрічається термінологічний зворот «екологічно значима інформація». Авторка вважає, що найбільш доцільним є використання у вітчизняному законодавстві термінологічного звороту «екологічна інформація».

Визначено, що особливостями екологічної інформації є: міжнародний характер, динамічність, вичерпність і достовірність, міждисциплінарний характер і суспільне значення. Інформація завжди є суб'єктивною та актуальною стосовно людини.

Право на екологічну інформацію слід розглядати в об'єктивному та суб'єктивному розумінні. В об'єктивному розумінні – це система правових норм, які регулюють суспільні відносини з приводу реалізації, забезпечення, гарантування і захисту цього права. В суб'єктивному розумінні – це право людини

на отримання, розпорядження та використання екологічної інформації, а також на захист і відновлення порушеного права.

Екологічна інформація поділяється на безумовно необхідну, суспільно важливу та загальну. Є підстави для класифікації цієї інформації за частотою надання, тобто така, що надається постійно, або ж періодично. Також інформація може надаватися: у визначені строки або нагально, без офіційного запиту або за запитом.

6 липня 1999 року Орхуська конвенція була ратифікована Верховною Радою України. Проте незважаючи на ратифікацію цієї Конвенції в Україні склалася досить складна ситуація щодо реалізації права на доступ до екологічної інформації. Ще залишається багато проблем у цій сфері, серед яких: відсутність механізму реалізації та декларативність правових норм, недостатня судова практика та відсутність механізму захисту, а також практика притягнення до відповідальності за вчинення правопорушень щодо забезпечення доступу до екологічної інформації, нігілізм і складність реалізації права на цей вид інформації, корумпованість владних структур.

Розділ 2 «Сучасний стан реалізації права на доступ до екологічної інформації» містить три підрозділи.

У підрозділі 2.1. *«Інституційно-правове забезпечення права людини на доступ до екологічної інформації та його реалізація»* авторкою розглянуто суб'єктний склад реалізації та забезпечення права людини на доступ до екологічної інформації. Відзначається, що в останні роки можна спостерігати суттєві зміни та прогрес як у законодавстві, так і в практиці забезпечення та реалізації цього права людини. Також є офіційно визнаним суспільний інтерес і державна значимість такої інформації.

Для ефективної роботи суб'єктів забезпечення права людини є необхідними впорядкованість і системність, тобто цілісність діяльності уповноважених органів, громадських організацій, установ та посадових осіб – тобто в основі їх діяльності має бути полягати ефективне державне управління.

Система державного управління в Україні перебуває в режимі реструктуризації та постійних змін, що негативно впливає на виконання відповідними органами своїх функцій. Їй не вистачає послідовності, цілеспрямованості та системності у сфері інституційно-правового забезпечення права людини на екологічну інформацію в Україні.

Так, з кожним роком кількість інформаційних запитів на екологічну інформацію збільшується, що зумовлює необхідність додаткових кадрових і фінансових ресурсів.

Також авторка підтримує думку про необхідність запровадження посади Інформаційного Комісара в Україні, який виконуватиме моніторинг, аналіз і рекомендації, а також ініціюватиме притягнення до відповідальності за порушення у сфері доступу до інформації.

У дослідженні визначена роль громадськості у забезпеченні реалізації права на екологічну інформацію. Громадські об'єднання ініціюють підвищення рівня екологічної освіти, піднімають складні екологічні питання на загальне обговорення, проводять опитування та анкетування щодо екологічних питань, ведуть громадський контроль за діяльністю владних органів, вносять пропозиції щодо впровадження

новинок, розробляють і видають аналітичні матеріали та звіти щодо стану довкілля, проводять акції та марші, які привертають увагу засобів масової інформації й населення до проблем довкілля. Громадські організації виступають посередниками між органами державної влади та населенням. Недоліком у роботі громадськості є те, що певні громадські організації при постійній взаємодії з відповідними органами державної влади можуть лобіювати інтереси окремих політичних сил. Інша проблема полягає в тому, що громадські організації часто спеціалізуються на конкретних вузьких питаннях захисту довкілля, тим самим відволікаючи увагу медіа, населення та посадовців від інших серйозних екологічних проблем. Також спостерігається монополізація екологічної сфери окремими громадськими організаціями.

Авторка вважає, що для ефективної діяльності інституційно-правового забезпечення права людини на доступ до екологічної інформації потрібно чітко визначити та закріпити систему взаємодіючих органів. Для подальшої реалізації права на екологічну інформацію та вдосконалення законодавчої системи необхідно сформулювати мету, якої прагне українське суспільство. На погляд дисертантки, такою метою слід визнати євроінтеграцію. Для її досягнення та вступу в ЄС українське екологічне законодавство значно змінилося та було суттєво вдосконалено.

У підрозділі 2.2. «Адміністративно-правові способи реалізації права людини на доступ до екологічної інформації» розглянуто способи доступу до екологічної інформації. Для ефективної діяльності інституційно-правового забезпечення права людини на доступ до екологічної інформації є необхідною чітко визначена, послідовна, прозора та нормативно закріплена людиноорієнтована система взаємодіючих суб'єктів.

Авторкою досліджуються активний і пасивний способи реалізації права людини на доступ до екологічної інформації та їхні особливості.

Загалом, реалізація права на доступ до екологічної інформації залежить від способів, за допомогою яких її отримують. Відповідно, ефективна та постійна реалізація права на доступ до екологічної інформації потребує від держави додаткового забезпечення, підтримки як з боку держави, так і з боку суб'єктів господарювання.

Серед активних способів найпоширенішим є інформаційний запит, що становить собою ефективний і швидкий спосіб реалізації права людини на екологічну інформацію. З кожним роком кількість запитів збільшується, що зумовлює необхідність додаткових кадрових ресурсів для реагування на них.

У дослідженні розглядаються поширені пасивні способи реалізації права людини на екологічну інформацію. Серед них виділено: державний моніторинг, оприлюднення інформації в офіційних виданнях та у мережі Інтернет, а також інші види еколого-правового інформування.

Сьогодні чинна інституційна система державного моніторингу довкілля є розбалансованою і неузгодженою між широким колом суб'єктів моніторингу. Відсутні стабільне фінансування і міжсекторальна співпраця, майже відсутній механізм електронного обміну.

Надзвичайно важливу роль у доступі до екологічної інформації у світі відіграли дані, отримані методом дистанційного зондування землі. Завдяки відомостям, отриманим за допомогою дронів, супутників і станцій, стає можливим забезпечення населення достовірною та точною екологічною інформацією на міжнародному рівні. Отже, існує потреба в правовому регулюванні доступу до інформації стосовно космічної діяльності як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Відповідно, 2020 рік відзначився примусовим процесом інформатизації суспільства, розвитком інтелектуальних технологій та масовим використанням мережі Інтернет для загальнонародських потреб, що зумовило пошук нових рішень і способів комунікацій, передавання та отримання інформації, – відтак потребує нових правових засобів їх регулювання на світовому та національному рівнях. Це ставить перед світовим суспільством нові завдання та виклики щодо питань ефективності адміністративно-правових способів доступу до екологічної інформації.

Перед Україною постають нові складні завдання щодо аналізу, опрацювання та систематизації значної кількості екологічно значимих даних на постійній основі, щодо розвитку технологічних та інформаційних систем і програмного забезпечення, а також щодо інформаційної безпеки та захисту даних, особливо від кіберзагроз. Все це створює необхідність ефективних систем захисту екологічної інформації.

У підрозділі 2.3. «Гарантії реалізації та обмеження права людини на доступ до екологічної інформації» розглянуто як гарантії реалізації цього права, так і чинні обмеження щодо нього.

Важливою гарантією реалізації права людини на екологічну інформацію є створення спеціального механізму, що включає в себе постійно діючу циклічну систему відповідних суб'єктів адміністративного права.

Авторка зазначає, що екологічна інформація в силу своєї соціальної значущості має певні відмінності у режимі її обмеження, які повинні бути обґрунтованими, а також уявляти цілісний, логічний, виважений адміністративно-правовий механізм для забезпечення національної екологічної та інформаційної безпеки України.

Розділ 3 «Актуальні питання вдосконалення адміністративно-правового механізму реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в Україні» містить три підрозділи.

В підрозділі 3.1. «Захист права людини на доступ до екологічної інформації в Україні» розглянуто поняття захисту права людини на екологічну інформацію та його особливості. Зокрема досліджено положення про захист цього права та розглянуто питання щодо притягнення до відповідальності за його порушення. Дисертантка аналізує також судову практику України і зарубіжних країн.

Захист права на екологічну інформацію важливо розглядати комплексно і систематично, таким чином буде забезпечена ефективність його здійснення. Захист права на екологічну інформацію може включати як превентивні дії відповідальних осіб та установ, так і дії з відновлення та відшкодування порушеного права.

Судовий захист права на екологічну інформацію має певні особливості, а саме – є складною фактична доказова база, захист права на екологічну інформацію носить відшкодувальний характер. Ще однією особливістю є те, що існує тонка межа між

наданням інформації та захистом приватних даних – це може спричинити колізії в правовому полі.

Європейський Суд з прав людини відіграє важливу роль у забезпеченні права на екологічну інформацію. Справи, що стосуються належного доступу до такої інформації, вирішуються у відповідності до ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що є своєрідною гарантією права на отримання інформації. Європейському Суду з прав людини є характерним динамічне трактування норм, тому існує динаміка в розумінні права на екологічну інформацію в ретроспективі. Якщо в 1987 році таке право передбачало лише право громадськості шукати й отримувати таку інформацію, то за останні роки розуміння змісту цього права розширилося до еколого-інформаційного забезпечення та обов'язку держави поширювати таку інформацію. Авторка підтримує принцип *actio popularis*, тобто розгляд справ в інтересах суспільства, а не лише конкретних осіб.

Існує проблема невідповідності між відповідальністю за екологічне правопорушення і шкодою, спричиненою цим правопорушенням, що потребує належного законодавчого врегулювання в Україні.

У підрозділі 3.2. «Досвід зарубіжних країн у сфері реалізації права людини на доступ до екологічної інформації» проаналізовано досвід зарубіжних країн у сфері реалізації права людини на доступ до екологічної інформації, законодавство, практика та особливості реалізації цього права в різних країнах світу. Також досліджено судову практику та практику функціонування інституту Інформаційного Комісара. Вивчення та узагальнення досвіду зарубіжних країн у сфері реалізації права людини на доступ до екологічної інформації є надзвичайно важливим для сучасного світу. Загалом, прогресивним і ефективним у цій сфері є законодавство Швеції, Фінляндії, Норвегії, Естонії, Данії, Ісландії та Великої Британії. Але авторка дійшла висновку, що найоптимальнішим є досвід Швеції.

У підрозділі 3.3. «Напрями вдосконалення адміністративно-правового механізму реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в Україні» на підставі вищевикладеного аналізу адміністративно-правових засад реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в Україні, сучасного стану реалізації та забезпечення права на екологічну інформацію, запропоновано основні шляхи удосконалення цього механізму.

Насамперед авторка визначає основні та значимі процеси, що відбуваються в суспільстві та впливають на реалізацію права на екологічну інформацію в Україні. Загалом, XXI століття поставило перед людством багато нових викликів, завдань і пріоритетів. Стрімкий розвиток інтелектуальних технологій, зміни в суспільно-політичному житті сприяли становленню нового інформаційного суспільства. Водночас, в сучасних умовах існують нові загрози та небезпеки щодо суспільно-політичних реалій (інформаційні та гібридні війни), у сфері розвитку технологій та мережі Інтернет (численні віруси, загрози кібератак). Україна, з одного боку, отримала у спадок від Радянського Союзу певні підходи до правової дійсності, в тому числі й нігілістичне ставлення до екологічних процесів, а з іншого – висловила прагнення до євроінтеграції та проведення глибоких адміністративно-політичних реформ.

Авторка пропонує чітко поділити екологічну інформацію на види: безумовно необхідну, суспільно важливу та загальну. Відповідно, безумовно необхідну екологічну інформацію становить інформація, що не може бути прихована чи засекречена. Це в більшості випадків стосується стихійних лих, аварій, технологічних і техногенних катастроф. Від строку оприлюднення такої інформації залежить здоров'я та життя населення. Така інформація є безумовно необхідною стосовно визначеного кола осіб, які знаходяться в зоні ризику. Вона надається впродовж максимум 24 годин після настання події, а її поширення є обов'язком відповідних уповноважених органів. До такої інформації може належати інформація про пожежі, повені, сейсмічну активність, техногенні аварії, які безпосередньо можуть завдати шкоди життю людини.

Суспільно важливу екологічну інформацію становить інформація про шкоду, заподіяну довкіллю, стихійні явища, що впливають на населення, але яка не має термінового характеру. Від такої інформації залежить екологічна безпека та здоров'я населення, але події, що її спричинили, не несуть безпосередньої загрози життю людини. Така інформація є важливою для необмеженого кола суб'єктів. Вона надається впродовж максимум 48 годин після настання події, а її поширення є обов'язком відповідних уповноважених органів. До такої інформації належить інформація про шкоду, яку вчиняють пожежі в регіоні, селі, а також повені, якщо вони безпосередньо не загрожують населенню.

Загальну екологічну інформацію становить статистична, науково-дослідницька та інша екологічна інформація, яка не потребує негайного оприлюднення та надається за інформаційним запитом зацікавлених суб'єктів у режимі планового оприлюднення на інформаційних ресурсах розпорядників такої інформації впродовж 5 робочих днів.

Авторка доходить висновку, що для ефективної реалізації права на екологічну інформацію має діяти чітко структурована система адміністративно-правових способів доступу до такої інформації.

Також прийнято виділяти активний і пасивний способи реалізації права на доступ до інформації. Серед пасивних способів реалізації права людини на екологічну інформацію особливе значення має розміщення даних на вебпорталах і в мережі Інтернет. В Україні працює система «Відкрите довкілля», що, з одного боку, є прогресивним досягненням, а з другого – її існування ускладняється потребою в якійсій інформації. Станом на 2020 рік система діє на самозабезпеченні, перебуває в пошуку фінансування. Вважаємо, що є необхідним вдосконалення та відповідне постійне забезпечення системи «Відкрите довкілля». Авторка пропонує на законодавчому рівні закріпити і роз'яснити порядок поширення екологічної інформації та комунікації в соціальних мережах, а також взаємодію зі ЗМІ шляхом публікацій в засобах масової інформації. Відповідно, необхідна чітка програма з екологічної освіти для дітей дошкільного та шкільного віку, впровадження заходів спеціалізованої освіти (на прикладі Швеції). Важливими є екологічні гарантії для забезпечення систематичної реалізації екологічних прав людини, що мають реалізовуватися у взаємодоповнючій цілісній системі. Обмеження реалізації права на екологічну інформацію повинно мати серйозне підґрунтя, а також

являти цілісний адміністративно-правовий механізм забезпечення національної інформаційної безпеки України.

Захист права людини на екологічну інформацію наразі є одним із найважливіших завдань суспільства. Його необхідно розглядати комплексно та системно. Загалом, українська судова система у сфері доступу до екологічної інформації сьогодні є малоефективною. Авторка підтримує пропозицію створення окремого екологічного суду для вирішення екологічних спорів відповідно до їхньої специфіки.

ВИСНОВКИ

У висновках узагальнено результати проведеного дослідження і запропоновано розв'язання науково-практичних питань у сфері інформаційного права щодо специфічних особливостей адміністративно-правових засад реалізації права людини на доступ до екологічної інформації. Сформульовано низку теоретичних і практичних висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вирішення цього завдання, зокрема:

1. Доведено вплив на реалізацію права на екологічну інформацію в Україні таких процесів: спадок правових підходів Радянського Союзу; євроінтеграція України; адміністративно-правова реформа; інформаційні світові процеси; Орхуські процеси. В останні роки спостерігаються суттєві зміни та прогрес як у законодавстві, так і в практиці забезпечення та реалізації права людини на екологічну інформацію, але залишається багато проблем у сфері забезпечення доступу до екологічної інформації, серед яких: відсутність механізму реалізації та декларативність правових норм, нігілізм і складність реалізації права на інформацію, корумпованість владних структур тощо.

Відповідна система має формуватися на законодавчому базисі, що регулює би реалізацію, забезпечення та захист права людини на екологічну інформацію та спирається на історико-правові засади. Для ефективного розвитку та вдосконалення механізму забезпечення права на екологічну інформацію необхідно визначити курс і напрями розвитку держави. Важливою є апробація та вдосконалення чинної системи адміністративного забезпечення права людини на доступ до екологічної інформації, а також є необхідним діалог між відповідними органами та громадськістю як етап практичної реалізації, через який стають очевидними переваги і недоліки цього механізму.

2. Визначено, що система українського законодавства у сфері доступу до екологічної інформації є надзвичайно розгалуженою. Це створює певні проблеми щодо відсутності чіткої структури у законодавстві щодо цієї сфери та окремі суперечності між законодавчими нормами.

3. Нами запропоновано виділити такі етапи розвитку права на екологічну інформацію в міжнародному полі: Перший попередній етап (до 1755); Другий попередній етап (1755–1950); Перший етап (1950–1990); Другий етап (1990–1998); Третій етап (1998–2010); Четвертий етап (з 2010). Виокремлено етапи розвитку права на екологічну інформацію на території сучасної України: Попередній етап

до створення СРСР (до 1922); Перший етап (1922–1986); Другий етап (1986–1991); Третій етап (1991–1999); Четвертий етап (1999–2014); П'ятий етап (з 2014).

Авторкою визначено, що на розвиток інформаційно-екологічного забезпечення значно вплинули техногенні катастрофи, зокрема аварія на Чорнобильській АЕС у 1986 році.

4. Визначено, що право на екологічну інформацію слід розглядати в об'єктивному та суб'єктивному розумінні. Право на екологічну інформацію в об'єктивному розумінні – це система правових норм, які регулюють суспільні відносини з приводу реалізації, забезпечення, гарантування і захисту права на екологічну інформацію. Право на екологічну інформацію в суб'єктивному розумінні – це право людини на отримання розпорядження та використання екологічної інформації, а також на захист та відновлення порушеного права.

5. Визначено важливість створення постійнодіючої системи органів; необхідності взаємодії між суб'єктами для забезпечення швидкого доступу до екологічної інформації; важливості орієнтації на людину, забезпечення її прав і законних інтересів. Для ефективної роботи суб'єктів необхідною є впорядкованість, системність і цілісність в діяльності уповноважених органів, громадських організацій, установ та посадових осіб, – тобто в основу має бути закладено ефективне державне управління. Система державного управління в Україні перебуває в режимі реструктуризації та постійних змін, що негативно впливає на виконання відповідними органами своїх функцій. Необхідною є послідовність, цілеспрямованість і системність у сфері інституційно-правового забезпечення права людини на екологічну інформацію.

Визначено роль громадськості у забезпеченні реалізації права на екологічну інформацію. Громадські об'єднання ініціюють підвищення рівня екологічної освіти, піднімають складні екологічні питання на загальне обговорення, проводять опитування та анкетування щодо екологічних питань, ведуть громадський контроль за діяльністю владних органів, вносять пропозиції щодо впровадження інновацій, розробляють і видають аналітичні матеріали та звіти щодо стану довкілля, проводять акції та марші, привертають увагу засобів масової інформації та населення України до проблем довкілля. Громадські організації виступають посередниками між органами державної влади та населенням. Недоліком у роботі громадськості є те, що певні громадські організації при постійній взаємодії з відповідними органами державної влади можуть лобювати інтереси окремих політичних сил. Також спостерігається монополізація екологічної сфери окремими громадськими організаціями.

6. Доведено, що реалізація права на доступ до екологічної інформації залежить від способів, за допомогою яких її отримують. Відповідно, ефективна та постійна реалізація права на доступ до екологічної інформації потребує додаткового забезпечення та підтримки з боку держави та суб'єктів господарювання.

7. Визначено, що екологічна інформація є суспільно відкритою, хоча існують також і певні обмеження в реалізації права на доступ до екологічної інформації. Обмеження цього права мають бути певним чином обґрунтовані на законодавчому

рівні, а також являти собою цілісний, логічний і послідовний механізм для забезпечення безпеки України.

Пропонується виокремити певні рівні екологічної інформації: безумовно необхідна, суспільно важлива та загальна екологічна інформація.

8. Захист права людини на екологічну інформацію сьогодні є одним із найважливіших завдань суспільства. Ми вважаємо, що захист права на екологічну інформацію необхідно розглядати комплексно та системно. За вчинення екологічних правопорушень особу слід притягати до різних видів відповідальності: кримінальної, адміністративної, цивільної та дисциплінарної. Існує проблема невідповідності між шкодою, заподіяною порушенням права на інформацію, та мірою відповідальності.

У цій роботі додатково обґрунтовується положення про необхідність запровадження посади Інформаційного Комісара в Україні.

9. Судовий захист права на екологічну інформацію має певні особливості: існує складність щодо фактичної доказової бази, захист права на екологічну інформацію носить відшкодувальний характер, також існують проблеми розмежування між наданням інформації та захистом персональних даних, що може спричинити колізії в правовому полі.

Важливу роль у забезпеченні права на екологічну інформацію відіграє Європейський Суд з прав людини. Справи, що стосуються належного доступу до екологічної інформації, вирішуються у відповідності до ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка передбачає гарантії права на отримання інформації. Авторка підтримує пропозицію щодо створення окремого екологічного суду для вирішення екологічних спорів, відповідно до специфіки цих справ, а також дотримання принципу *actio popularis*.

10. Запропоновано запровадити вивчення практики інформаційних запитів в освітню програму учнів середніх і випускних класів та студентів. Таким чином, молодь на практиці зможе усвідомлювати та розуміти основні положення доступу до екологічної інформації та опанувати практику реалізації власних інформаційних прав.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Розділи в колективних монографіях:

1. Proskura G. Legal Principles of Access to Ecological Information : collective monograph. *Human security in the context of globalization: modern legal paradigm* / Under the general editorship Iryna Sopilko. Slovak Republic : Eastern European Developmentagency, 2017. 278 p.

2. Proskura G. The development of legal regulations for an electronic system to access information about emissions in the atmosphere. *Legal conditions of international cooperation for the safety and efficiency of civil aviation* : monograph of 20 authors / edited by Dr. E. Jasiuk and Dr. R. Wośka. Warsaw, 2019. P. 145.

3. Proskura G. Institutional and legal supply of human rights for access to environmental information in Ukraine. *Jurisprudence in the modern information space* : collective monograph / Edited by I. Sopilko, D. J. S., Professor ; Faculty of Law of the National Aviation University. Hamilton : Accent Graphics Communications & Publishing, 2019. P. 369–381.

4. Проскура Г. М. Правова природа права людини на доступ до екологічної інформації в Україні. *сYu.I. Pyvovar; I.M. Sopilko, S.T. Honcharuk and others Public-Legal Mechanism of Ukraine's National Interests Ensuring* : collective monograph. Canada : Accent Graphics Communications & Publishing, Ottawa. 2020. С. 273–294.

5. Проскура Г. М., Аль-Саеді Х. Д. Правове регулювання наслідків забруднення довкілля у районах, вражених збройними конфліктами та тероризмом. *сYu.I. Pyvovar; I.M. Sopilko, S.T. Honcharuk and others Public-Legal Mechanism of Ukraine's National Interests Ensuring* : collective monograph. Canada : Accent Graphics Communications & Publishing, Ottawa, 2020. P. 296–311.

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Проскура Г. М. Перспективи створення інституту інформаційного комісара в Україні. *Конституційно-правові академічні студії*. 2016. № 1. С. 118–123.

2. Проскура. Г. М. Екологічна інформація: поняття та особливості. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2017. № 2. С. 31–37.

3. Проскура Г. М., Рошук М. В. Розвиток електронного урядування у сфері екології в контексті реалізації права на доступ до екологічної інформації. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 6–2. С. 66–70.

4. Проскура Г. М., Рошук М. В. Екологічне врядування як частина електронного врядування: проблеми та перспективи розвитку в Україні. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2018. № 1. С. 121–127.

5. Proskura G. M. Development of legal regulation of electronic access system to emissions into the atmosphere air. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2018. № 1. С. 73–79.

6. Проскура Г. М. Прийняття та вплив Орхуської конвенції на доступ до екологічної інформації в Україні. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2018. № 47. С. 76–82.

7. Проскура Г. М. Науково-правові засади формування інформаційного забезпечення збереження водно-болотних угідь. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2018. № 49. С. 96–102.

8. Проскура Г. М. Правові засади доступу до екологічної інформації в лісовому законодавстві України. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2019. № 50. С. 11–16.

9. Сопілко І. М., Проскура Г. М. Реалізація права людини на доступ до екологічної інформації шляхом інформаційного запит. *Конституційно-правові академічні студії*. 2019. № 1. С. 102–108.

Статті в наукових виданнях інших держав:

1. Proskura G. Special questions on use of GMO products in Ukraine European Science. 2018. № 3. С. 114–118.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Проскура Г. М. Право на екологічну інформацію: поняття та ознаки. *Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку* : Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 26–27 серпня 2016 р.) / Запорізька міська громадська організація «Істина». Запоріжжя, 2016. С. 57–61.

2. Проскура Г. М. До питання боротьби з бюрократизмом у сучасній Україні. *Соціологічні проблеми права: польська соціологія права ХІХ–ХХ ст.* : матер. VI Міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Київ, 30 вересня 2016 р.) / Інститут законодавчих передбачень та правової експертизи. Київ : вид-во «Інститут законодавчих передбачень та правової експертизи», 2016. С. 77–79.

3. Проскура Г. М. Правовий режим доступу до екологічної інформації на національному рівні. *Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин* : Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 7–8 жовтня 2016 р.). Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2016. С. 43–46.

4. Проскура Г. М. Аспекти реалізації права доступу до екологічної інформації. *П'ятнадцять осінніх юридичних читань* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 21–22 жовтня 2016 р.). Хмельницький : Хмельн. ун-т управління та права, 2016. Частина друга. С. 40–41.

5. Проскура Г. М. Організаційно-правове забезпечення використання поліграфа в Україні. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. V Міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Харків, 18 листопада 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. С. 209–213.

6. Проскура Г. М. Генезис правового регулювання космічної діяльності. *Аеро-2016. Повітряне і космічне право* : Міжнар. наук.-практ. конф (м. Київ, 24 листопада 2016 р.). Тернопіль : Вектор, 2016. С. 151–153

7. Проскура Г. М. Категорія «інформаційна безпека» в контексті забезпечення національної безпеки України. *Безпека людини в умовах глобалізації: сучасні правові парадигми* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 лютого 2017 р.). Том 1. Тернопіль : Вектор, 2017. С. 196–198.

8. Проскура Г. М. Правовий режим дистанційного зондування землі як джерела екологічної інформації. *Аеро-2016. Повітряне і космічне право* : матер. Всеукр. конфер. молодих учених і студентів (м. Київ, 24 листопада 2016 р.). Том 1. Тернопіль : Вектор, 2016. С. 151–153.

9. Жебровська К. І., Проскура Г. М. Юридичні і нормативно-правові аспекти реагування на радіаційні аварії в Україні. *Екологічна безпека: проблеми і шляхи вирішення* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 11–15 вересня 2017 р.). Харків : Райдер, 2017. С. 193–199.

10. Proskura G. M. Legal principles of access to ecological information. *Сучасна університетська правова освіта і наука* : Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23 лютого 2018 р.). Київ, 2018. С. 240–242.

11. Проскура Г. М. Правові засади доступу до екологічної інформації в Україні та Туреччині. *Молодіжний науковий юридичний форум* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18 травня 2018 р.). Том 1. Тернопіль : Вектор, 2018. С. 139–142.

12. Проскура Г. М., Жебровська К. І. Науково-правові засади формування інформаційного забезпечення збереження водно-болотних угідь. *Молодіжний науковий юридичний форум* : матер. Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18 травня 2018 р.) Том 1. Тернопіль : Вектор, 2018. С. 137–139.

13. Проскура Г. М. Історичні передумови створення інституту інформаційного комісара в Україні. *Об'єднані наукою: перспективи міждисциплінарних досліджень* : Міжнар. наук.-практ. конф (м. Київ, 8–9 листопада 2018 р.). Київ : ВПЦ «Київський університет», 2018. С. 48–40.

14. Проскура Г. М. Еколого-інформаційне забезпечення конференції сторін по зміні клімату. *Юриспруденція в сучасному інформаційному просторі* : матер. ІХ Міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Київ, 1 березня 2019 р.). Том 1. Тернопіль : Вектор, 2019. С. 217–219.

15. Проскура Г. М. Доступ до екологічної інформації: судова практика Європейського суду з прав людини. *Судовий захист природного довкілля та екологічних прав* : зб. матер. Міжнар. судового форуму (м. Київ, 7 листопада 2019 року). Київ, 2019. 192 с.

АНОТАЦІЯ

Проскура Г. М. Адміністративно-правові засади реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в Україні. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право – Національний авіаційний університет. – Київ, 2021.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й вирішено питання щодо адміністративно-правових засад реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в Україні. Охарактеризовано поняття засад реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в Україні та визначено його структуру.

У роботі досліджено право на доступ до екологічної інформації як суспільно-правовий феномен.

Проаналізовано основи, систему та історичний розвиток адміністративно-правових засад реалізації права людини на доступ до екологічної інформації, визначено роль суб'єктів забезпечення права людини на доступ до екологічної інформації. Розкрито нормативно-правове значення реалізації права людини на доступ до інформації про стан навколишнього середовища. Проаналізовано систему та структуру суб'єктів права на доступ до екологічної інформації та визначено їхні повноваження.

Простежено особливості адміністративно-правових способів реалізації права людини на екологічну інформацію, визначено систему гарантій реалізації цього права та види його обмеження. Окреслено перспективні напрями вдосконалення адміністративно-правового механізму реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в Україні на підставі досвіду зарубіжних країн та аналізу історичного розвитку.

Виділено та деталізовано роль суб'єктів (зокрема громадських організацій) у сфері реалізації права людини на доступ до екологічної інформації.

Запропоновано історичну періодизацію етапів становлення права на екологічну інформацію та уточнено існуючі визначення окремих адміністративно-правових категорій і понять. Проаналізовано законодавство України у сфері доступу до екологічної інформації щодо його відповідності Орхуській конвенції. Обґрунтовано нагальну потребу щодо поділу екологічної інформації на види на законодавчому рівні.

Надано додаткове обґрунтування пропозиції щодо впровадження посади Інформаційного Комісара в Україні, а також щодо особливостей судового захисту права на екологічну інформацію в контексті забезпечення реалізації права людини на доступ до екологічної інформації. Проаналізовано правозастосовну діяльність і розроблено пропозиції теоретичного та практичного характеру, спрямовані на вдосконалення адміністративно-правових засад реалізації права людини на доступ до екологічної інформації.

Ключові слова: конституційні права і свободи, екологічна інформація, інформація, захист, доступ до інформації, забезпечення права на інформацію, інформаційно-правове забезпечення, національна безпека, інформаційні права.

АННОТАЦИЯ

Проскура А. Н. Административно-правовые основы реализации права человека на доступ к экологической информации в Украине. – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право, информационное право. – Национальный авиационный университет. – Киев, 2021.

В диссертации осуществлено теоретическое обобщение и решен вопрос об административно-правовых основах реализации права человека на доступ к экологической информации в Украине. Охарактеризованы понятия основ реализации права человека на доступ к экологической информации в Украине и определена его структура.

В работе исследовано право на доступ к экологической информации как общественно-правовой феномен.

Проанализированы основы, система и историческое развитие административно-правовых основ реализации права человека на доступ к экологической информации, определена роль субъектов обеспечения права человека на доступ к экологической

информации. Раскрыто нормативно-правовое значение реализации права человека на доступ к информации о состоянии окружающей среды. Проанализирована система и структура субъектов права на доступ к экологической информации и определены их полномочия.

Прослежены особенности административно-правовых способов реализации права человека на экологическую информацию, определена система гарантий реализации этого права и виды его ограничения. Указаны перспективные направления совершенствования административно-правового механизма реализации права человека на доступ к экологической информации в Украине на основе опыта зарубежных стран и анализа исторического развития.

Выделена и детализирована роль субъектов (в частности, общественных организаций) в сфере реализации права человека на доступ к экологической информации.

Предложена историческая периодизация этапов становления права на экологическую информацию и уточнены существующие определения отдельных административно-правовых категорий и понятий. Проанализировано законодательство Украины в сфере доступа к экологической информации – о его соответствии Орхусской конвенции. Обоснована насущная необходимость в разделении экологической информации на виды на законодательном уровне.

Предоставлено дополнительное обоснование предложений, касающихся внедрения должности Информационного Комиссара в Украине, а также особенностей судебной защиты права на экологическую информацию в контексте обеспечения реализации права человека на доступ к экологической информации. Проанализирована правоприменительная деятельность, разработаны предложения теоретического и практического характера, направленные на совершенствование административно-правовых основ реализации права человека на доступ к экологической информации.

Ключевые слова: конституционные права и свободы, экологическая информация, информация, защита, доступ к информации, обеспечение права на информацию, информационно-правовое обеспечение, национальная безопасность, информационные права.

SUMMARY

Proskura G. Administrative and legal bases of realization the human right of access to ecological information in Ukraine. – *On the rights of the manuscript.*

Thesis for a Candidate of Law Degree in Specialty 12.00.07 Administrative Law and Process; Finance Law; Information Law. National Aviation University, Kyiv, 2021.

The thesis generalizes the right of access to environmental information as a social and legal phenomenon.

The author explored the administrative and legal framework for the implementation of the right of access to environmental information using the scientific works of scientists

involved in the information, administrative and environmental law, and representatives of the science of public administration, civil and other relevant branches of law.

The purpose of the dissertation is to determine the essence, features and ways to improve the administrative and legal framework for the realization of the human right to access environmental information in Ukraine using modern methods of scientific knowledge based on the analysis of doctrinal views of scientists and norms of the Ukrainian and international law.

The dissertation systematizes scientific research on the essence of administrative and legal bases of the realization the human right of access to ecological information in Ukraine, the methodology of the analysis of administrative and legal bases of the realization the human right to access to ecological information is developed, the features of administrative and legal bases of realization the human right to access to environmental information; the institutional and legal provision of the human right to access to ecological information is clarified, the administrative and legal ways of realization the human right of access to ecological information in Ukraine and their legal guarantees and restrictions are investigated; the signs, features and consequences of legal liability for offenses in this area are identified, the experience of foreign countries in the field of the human rights to access environmental information are analyzed, the conclusions on the identified strengths and weaknesses in the regulation of administrative and legal principles of the human rights of access to environmental information are formulated. The author has also identified the ways, principles, directions of further reforming the legislation of Ukraine in the field of access to environmental information, developed proposals for improving the legislation of Ukraine in this area, as well as the practice of its application.

The thesis proves the impact on the implementation of the right to environmental information in Ukraine of the following processes: the legacy of the legal approaches of the Soviet Union, the European integration of Ukraine; the administrative and legal reform, the information world processes, Aarhus processes.

The peculiarities of administrative and legal ways of realization human right to ecological information in the historical context are traced and the periodization of formation and development of the right to ecological information is offered. Perspective directions of improvement of the administrative and legal mechanism of realization of the human right to access to ecological information in Ukraine on the basis of experience of foreign countries and the analysis of the historical development are outlined.

The legislation of Ukraine in the field of access to environmental information on its compliance with the Aarhus Convention is analyzed. The urgent need to divide environmental information into types at the legislative level is substantiated.

The role of subjects (including public organizations) in the field of realization the human right to access to ecological information is singled out and detailed. The role of the public in ensuring the realization the right to environmental information is defined.

An additional justification is provided for the proposal to introduce the position of Information Commissioner in Ukraine, as well as for the peculiarities of judicial protection of the right to environmental information in ensuring the implementation of the human right to access environmental information. The law enforcement activity is analyzed and the proposals of theoretical and practical character, directed on improvement

of administrative and legal bases of realization the human right to access to the ecological information are developed.

Key words: constitutional rights and freedoms, ecological information, information, protection, access to information, ensuring the right to information, information and legal support, national security, information rights.

